

Utbildningsnämnden

§ 58

Dnr 2023-000092 609

(Utrikesdepartementets dnr U2022/03802)

**Begäran om remissyttrande gällande Betänkandet
Allmänt fritidshem och fler elevers tillgång till
utveckling, lärande och en meningsfull fritid (SOU
2022:61). Omedelbar justering.**

Sammanfattning

Regeringen beslutade den 3 november 2021 att uppdra åt en särskild utredare att ta ställning till en utökad rätt till fritidshem. Utredningen har lämnat betänkandet [Allmänt fritidshem och fler elevers tillgång till utveckling, lärande och en meningsfull fritid \(SOU 2022:61\)](#) och Ronneby kommun har inbjudits att lämna ett remissyttrande.

Betänkandet analyserar och tar ställning till om rätten att delta i utbildning i fritidshem bör utökas till att omfatta fler elever än den gör idag. I det syftet har utredningen: Analyserat och tagit ställning till om rätten att delta i utbildningen i fritidshem bör utökas till att omfatta fler elever; Analyserat och tagit ställning till om, och i så fall hur, en utökad rätt i första hand bör inriktas mot elever i områden med socioekonomiska utmaningar; Kartlagt hur kompetensförsörjningen i fritidshem påverkas av ett ökat deltagande och analyserat hur kompetensförsörjningen kan säkerställas; Föreslagit åtgärder för att öka deltagandet i fritidshemmets utbildning; samt lämnat nödvändiga författningsförslag.

Utgångspunkten för betänkandet är fritidshemmets kompensatoriska uppdrag och möjlighet att komplettera det lärande som ges i skolan, samt barnets bästa. Betänkandet lyfter bland annat fram studier som visar att lärandemiljöer utanför skolan kan ha stor inverkan på lärandet i skolan, att det barn lär sig utanför skolan till och med i högre grad än skolgången påverkar lärandet, samt att skillnader i skolresultat mellan elever i hög grad förklaras av faktorer som ligger utanför skolan (SOU 2022:61, s 92ff). Betänkandet hävdar därför att fritidshemmet har en pedagogisk betydelse för elevens utveckling och lärande, samt att fritidshemmet kan utgöra en viktig del av barns välbefinnande, hälsa, individuella utveckling och fortsatta lärande. I tillägg menar betänkandet att fritidshemmet har en potential för att skapa mer jämlika villkor för barn och elever i Sverige genom att vara en viktig resurs för barn som växer upp med sämre socioekonomiska förutsättningar, och att det därmed har potential att minska klyftor mellan barn på grund av deras olika förutsättningar i levnadsvillkor.

Utbildningsnämnden

Betänkandet ser således en nytta i att fler barn ges tillgång till fritidshemmet och dess potential för lärande. Samtidigt menar betänkandet att rätten till utbildning i fritidshem fortfarande, genom nuvarande lagstiftning, är villkorad av föräldrars sysselsättning snarare än grundat i barnets bästa. Det är framför allt barn vars föräldrar arbetar eller studerar som i dag går i fritidshemmet. Det innebär att de barn som kanske mest skulle gynnas av fritidshemmets utbildning deltar i långt mindre utsträckning. Den nuvarande regleringen innebär att barn med exempelvis arbetslösa eller långtidssjukskrivna föräldrar, och barn som i övrigt växer upp i familjer med sämre socioekonomiska förutsättningar kan hamna utanför den undervisning och sociala sfär som fritidshemmet erbjuder. Liksom de barn som på grund av geografiska avstånd inte kan delta i fritidshemmets utbildning, till exempel genom att vara beroende av skolskjuts vid skoldagens slut. Barn som bor i områden med sämre socioekonomiska förutsättningar är också inskrivna i fritidshemmet i lägre utsträckning än barn som bor i områden med bättre socioekonomiska förutsättningar (SOU 2022:61, s 69ff)

Med grund i ovan så lämnar betänkandet följande förslag:

- Alla elever i förskoleklass, grundskola, grundsärskola, specialskola och sameskolan samt särskilda utbildningsformer i vilka skolplikt kan fullgöras ska till och med vårterminen det år eleven fyller 10 år erbjudas allmänt fritidshem utan avgift. Erbjudandet begränsas till 490 timmar per läsår till och med vårterminen det år eleven fyller nio år, och därefter till 295 timmar till och med vårterminen det år eleven fyller tio år. 100 av dessa timmar ska förläggas under lov.
- Termen *levnadsvillkor* läggs till i skollagen som ytterligare grund för utökat behov av fritidshem
- Hemkommunens skyldighet att avgöra elevens behov av fritidshem ersätts med vårdnadshavares önskemål om plats och hemkommunens skyldighet att erbjuda plats
- Hemkommunen får en utökad informationskyldighet, vilket innebär att hemkommunen varje termin behöver ta kontakt med vårdnadshavare till elever som ska erbjudas allmänt fritidshem och informera om fritidshemmets syfte och rätten till fritidshem
- Erbjudande om skolskjuts till och från fritidshemmet skall utredas då det i dagsläget inte finns någon bestämmelse som ålägger en kommun att anordna skolskjuts mellan bostaden och fritidshemmet, vilket kan påverka barns reella möjlighet att delta i fritidshemmet
- Statens skolinspektion ska ges i uppdrag att genomföra kvalitetsgranskningar av fritidshem för 10–12-åringar och av öppen fritidsverksamhet för denna åldersgrupp, då barn i 10–12 års åldern inte deltar i dessa verksamheter i någon större omfattning och

Utbildningsnämnden

kunskap på nationell nivå kring åldersgruppens behov av fritidsverksamhet utanför skoltid saknas

- Frågan om fritidshem och öppen fritidsverksamhet för elever mellan 10–12 år bör också utredas i särskild ordning
- 10–12-åringar bör ses som en del av ungdomspolitiken när detta är lämpligt
- Det ska i skollagen införas att lokaler som används för fritidshem ska vara *ändamålsenliga* för verksamheten, det vill säga att lokaler i vilken den utrustning finns som behövs för att syftet med utbildningen ska kunna uppfyllas. Det ska i skollagen införas ett bemyndigande om att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får utfärda föreskrifter om lokalers ändamålsenlighet
- Statens skolverk ska ges i uppdrag att ta fram stödmaterial som kan ge stöd och inspiration i arbetet med hur skolor kan skapa förutsättningar för ändamålsenlig lokalanvändning. Skolverket ska även ta fram stödmaterial för att stärka det systematiska kvalitetsarbetet i fritidshemmet
- Instruktionen för Statens skolinspektion ska ändras så att den löpande tillsynen av fritidshem, utöver huvudmannanivån, även utövas på skolnivå
- Förordningen om *kvalitetshöjande åtgärder i förskolan* ska ändras så att även fritidshemmet omfattas av det nya bidraget
- Elevhälsans roll i fritidshemmet bör utredas, då många frågor som rör elevers lärande, utveckling och hälsa är gemensamma för både skola och fritidshem
- Det ska i skollagen preciseras vad *annan personal* har för syfte i fritidshemmets undervisning
- Grundskolans och motsvarande skolformers läroplaner ska omarbetas så att det tydligt framgår vad lärarens och arbetslagets gemensamma ansvar är
- Utbildning på avancerad nivå för lärare i fritidshem och nationell forskarskola med relevans för fritidshemmets syfte ska inrättas
- Skolverket ska se över barn- och fritidsprogrammet så att arbetet i fritidshem och öppen fritidsverksamhet blir en tydligare yrkesutgång för elever på programmet.

För förtydligande av de olika förslagen samt de resonemang som ligger bakom förslagen se bilaga *Sammanfattning SOU 2022:61*.

Utbildningsnämnden

Bedömning

Ronneby kommun ställer sig bakom betänkandet i stort men har funnit delar av förslagen som vi ser behöver utredas närmare alternativt justeras eller förtydligas. Dessa synpunkter presenteras i förslaget till remissyttrande.

Förslag till beslut

Föreslås att utbildningsnämnden förslår kommunstyrelsen att ställa sig bakom nedanstående förslag till yttrande och anta det som sitt eget remissvar till regeringskansliet.

Ronneby kommun ställer sig bakom betänkandet i stort men har funnit delar i förslaget som vi ser behöver utredas närmare alternativt justeras eller förtydligas. Vi presenterar dessa synpunkter direkt till de punkter i betänkandet som synpunkterna hör till.

Synpunkter på förslagen

6.5 Ett allmänt fritidshem bör införas

Ronneby Kommun är i grunden positiva till förslaget och vi ser att det finns en potential att förslaget kan gynna en stor del av våra elever, vilka är i behov av positiva lärmiljöer för att utveckla sitt språk och få tillgång till en meningsfull fritid. Vi ser förslaget som extra positivt för flickor, som i vissa fall saknar tillgång till en meningsfull fritid och till stor del spenderar tiden utanför skolan i hemmet.

Förslaget ställer dock höga krav på ekonomi, utrymme och personalbemanning, och är vad gäller många delar svårt att leva upp till från en ekonomisk synvinkel. Vi ser att framför allt en ökad bemanning behövs för att kunna möta den ökade inskrivningsgrad som vi tror kommer följa av en allmän rätt till fritidshemmet. För att fritidshemmet verkligen ska kunna leva upp till sin kompensatoriska potential så är det av vikt att fritidshemmet bemannas med lämplig personal, vilket är en svårighet redan idag. Idag nyttjar vi också fritidspersonal upp i praktiska ämnen i lågstadiet, och skulle antalet barn i fritidshemmet öka så ser vi en risk att de resurserna tappas för att personalen i stället behövs i fritidshemmet.

Betänkandet nämner att det finns begränsat med forskning som berör fritidshemmets effekt på de elever som deltar (SOU 2022:61, s 93). Vi vill därför lyfta en potentiell möjlighet till försöksverksamhet, där förslaget med allmänt fritidshem testas på ett par skolor utifrån medel av staten, för att kunna bedriva forskning på effekterna av ett allmänt fritidshem och fritidshemmets kompensatoriska potential. I nuläget ser vi att resonemanget

Utbildningsnämnden

om fritidshemmets kompensatoriska potential som grund för förslaget om en allmän rätt till fritidshem är något svagt vetenskapligt förankrat, varför fritidshemmets kompensatoriska potential med fördel skulle kunna utredas vidare på detta sätt.

6.7 Erbjudandet av fritidshem bör ske som en följd av vårdnadshavares önskemål

Vi vill här lyfta frågan om barnets bästa i relation till vårdnadshavares önskan om plats i fritidshem. Vi har i våra skolverksamheter barn med särskilda behov och som har en anpassad skolgång, vilka inte nödvändigtvis gynnas av extra tid i fritidshemmet även om vårdnadshavare önskar sådan plats. Vi ser här att det tolkningsutrymme angående barnets behov/bästa som betänkandet lyfter var problemet med tidigare formulering om erbjudande av plats i skollagen till viss del kvarstår. Vem är det som avgör barnets behov av fritidshem i de fall då skolan kan se negativa effekter av barnets utökade vistelse i fritidshemmet, men vårdnadshavares önskan om plats i fritidshemmet kvarstår? Här finns en potentiell risk till intressekonflikt angående barnets bästa, vilken betänkandet har missat att ta ställning till i sitt resonemang kring hemkommunens skyldighet att erbjuda fritidshem som en följd av vårdnadshavarens önskemål.

7.3 Skolskjuts till och från fritidshemmet

Vi är i grunden positiva till förslaget, då tillgång till skolskjuts eller anpassning av skolskjuts är av vikt för att förslaget om allmänt fritidshem ska komma alla barn till rätt i praktiken, speciellt i kommunens små landsbygdsskolor. Vi ser dock en risk att en rätt till skolskjuts till och från fritidshemmet medför utökade kostnader, då rätten inte går att tillgodose med kommunens redan uppbyggda skolskjutsstruktur. I dagsläget ser vi att en sådan rätt skulle betyda en utökad skolskjutstrafik med en utökad kostnad, då de extra turer som en sådan rätt skulle betyda inte går att inrymma i de avtal som för nuläget finns. En sådan rätt är också svår att tillgodose genom användning av lokaltrafik, då det rör sig om små barn och kommunen inte har en tillräckligt utbyggd lokaltrafik på landsbygden som skulle kunna hjälpa till att täcka behovet. Vi vill betona att dessa aspekter bör tas i beaktning vid en utredning angående huruvida ett lagförslag om rätt till skolskjuts till och från fritidshemmet ska genomföras. Eventuella kostnadskalkyler här bör ta i särskild beaktning de förhållanden som finns i mindre kommuner med många skolor på landsbygden.

I Ronneby Kommun skulle det potentiellt också behövas en begränsning av tiderna för det allmänna fritidshemmet för att kunna anordna fritidshemmet för de barn som behöver skolskjuts, då tiderna för skolskjutseleverna skulle behöva samlas ihop för att kunna tillgodose behovet av skolskjuts. Detta riskerar att medföra att vitsen med det allmänna fritidshemmet och att

Utbildningsnämnden

fritidshemmet ska vara anpassat efter barnets behov något försvinner. Det kan också medföra långa skoldagar för vissa barn om de måste vara på fritidshemmet ett visst antal timmar för att få ihop logistiken med skolskjutsarna.

8.4 Förslag om ändamålsenliga lokaler

Här vill vi lyfta att tolkningsutrymmet vad gäller termen *ändamålsenlig* fortsatt är stort, och att ett införande av termen i skollag kan få stor påverkan på de av våra fritidshem som redan idag delar lokaler med skolan eller är trångbodda. Utredningen nämner att ”lagändringen i egentlig mening inte kommer att medföra nya kostnader för kommunerna, då lokalerna ingår i den totala kostnadsersättningen” (SOU 2022:61, s 332). Detta stämmer för vissa av kommunens fritidshem som har tillgång till lämpliga lokaler. Det ökade antal elever i fritidshemmet som en allmän rätt till fritidshem innebär kommer dock för andra av våra fritidshem innebära ett behov av ny- eller tillbyggnation av lokaler för att kravet om ändamålsenlighet ska kunna uppfyllas. Vi ser att detta perspektiv saknas i den kostnadskalkyl som framtagits.

8.6 Förslag om stöd för en ändamålsenlig lokalanvändning

Vi vill här betona vikten av att förslaget stödmaterial tas fram i god tid innan förslaget om allmänt fritidshem träder i kraft, för att kravet om ändamålsenlighet ska kunna uppfyllas. Detta gäller inte bara stödmaterial kopplat till ändamålsenlig lokalanvändning, utan allt det stödmaterial som utredningen föreslår ska tas fram.

8.8 Förslag om ändring av förordningen om kvalitetshöjande åtgärder i förskolan

Statsbidrag riktat mot fritidshemmet är i grunden positivt, då det belyser och lyfter fritidshemmet. Vi vill här dock understryka den risk som nämns av betänkandet, att en sådan ändring skulle kunna leda till att mindre medel kommer förskolan till nytta. En allmän rätt till fritidshemmet medför som ovan nämnts potentiellt stora kostnader i Ronneby Kommun, varför risken är stor att kommunens förskolor skulle få mindre nytta av förslaget.

9.7 Utbildning på avancerad nivå

Det är positivt att lärosäten ska ges i uppdrag att planera och utveckla utbildningen av lärare i fritidshem på avancerad nivå. Detta belyser fritidshemmet och ger fritidshemmet en ökad status. I Ronneby Kommun finns dock personal inom fritidshemmet utan behörighet och utan utbildning. En satsning på utbildning på avancerad nivå bör också kompletteras med möjligheter för nuvarande personal utan utbildning att kompetensutveckla sig, för att på så sätt höja kvalitén på fritidshemmet genom den personal som redan finns tillgänglig.

Utbildningsnämnden

Underlag

- SOU 2022:61 *Allmänt fritidshem och fler elevers tillgång till utveckling, lärande och en meningsfull fritid*
- Dialog med representanter från Ronneby Kommuns skolverksamheter

Bilagor

- Sammanfattning SOU 2022:61

Deltar i debatten

Ordföranden Åsa Evaldsson (M), 1:e vice ordf Lars-Olof Wretling (L) och 2:e vice ordf Rune Kronkvist (S), nämndsledamöterna Fredrik Johansson (S) och Carl-Arne Hultberg (S), ersättaren Bridget Anne Afor (KD).

Yrkanden

Ordföranden Åsa Evaldsson (M) yrkar bifall till föreliggande förslag till remissvar.

2:e vice ordf Rune Kronkvist (S) yrkar bifall till tjänsteförslaget.

Propositionsordning

Ordförande Åsa Evaldsson (M) konstaterar att det föreligger ett förslag till beslut. Ordförande ställer proposition på tjänsteförslaget och finner att utbildningsnämnden bifaller detsamma.

Beslut

Utbildningsnämnden förslår kommunstyrelsen att ställa sig bakom nedanstående förslag till yttrande och anta det som sitt eget remissvar till regeringskansliet.

Ronneby kommun ställer sig bakom betänkandet i stort men har funnit delar i förslaget som vi ser behöver utredas närmare alternativt justeras eller förtydligas. Vi presenterar dessa synpunkter direkt till de punkter i betänkandet som synpunkterna hör till.

Utbildningsnämnden

Synpunkter på förslagen

6.5 Ett allmänt fritidshem bör införas

Ronneby Kommun är i grunden positiva till förslaget och vi ser att det finns en potential att förslaget kan gynna en stor del av våra elever, vilka är i behov av positiva lärmiljöer för att utveckla sitt språk och få tillgång till en meningsfull fritid. Vi ser förslaget som extra positivt för flickor, som i vissa fall saknar tillgång till en meningsfull fritid och till stor del spenderar tiden utanför skolan i hemmet.

Förslaget ställer dock höga krav på ekonomi, utrymme och personalbemanning, och är vad gäller många delar svårt att leva upp till från en ekonomisk synvinkel. Vi ser att framför allt en ökad bemanning behövs för att kunna möta den ökade inskrivningsgrad som vi tror kommer följa av en allmän rätt till fritidshemmet. För att fritidshemmet verkligen ska kunna leva upp till sin kompensatoriska potential så är det av vikt att fritidshemmet bemannas med lämplig personal, vilket är en svårighet redan idag. Idag nyttjar vi också fritidspersonal upp i praktiska ämnen i lågstadiet, och skulle antalet barn i fritidshemmet öka så ser vi en risk att de resurserna tappas för att personalen i stället behövs i fritidshemmet.

Betänkandet nämner att det finns begränsat med forskning som berör fritidshemmets effekt på de elever som deltar (SOU 2022:61, s 93). Vi vill därför lyfta en potentiell möjlighet till försöksverksamhet, där förslaget med allmänt fritidshem testas på ett par skolor utifrån medel av staten, för att kunna bedriva forskning på effekterna av ett allmänt fritidshem och fritidshemmets kompensatoriska potential. I nuläget ser vi att resonemanget om fritidshemmets kompensatoriska potential som grund för förslaget om en allmän rätt till fritidshem är något svagt vetenskapligt förankrat, varför fritidshemmets kompensatoriska potential med fördel skulle kunna utredas vidare på detta sätt.

6.7 Erbjudandet av fritidshem bör ske som en följd av vårdnadshavares önskemål

Vi vill här lyfta frågan om barnets bästa i relation till vårdnadshavares önskan om plats i fritidshem. Vi har i våra skolverksamheter barn med särskilda behov och som har en anpassad skolgång, vilka inte nödvändigtvis gynnas av extra tid i fritidshemmet även om vårdnadshavare önskar sådan plats. Vi ser här att det tolkningsutrymme angående barnets behov/bästa som betänkandet lyfter var problemet med tidigare formulering om erbjudande av plats i skollagen till viss del kvarstår. Vem är det som avgör barnets behov av fritidshem i de fall då skolan kan se negativa effekter av barnets utökade vistelse i fritidshemmet, men vårdnadshavares önskan om plats i

Utbildningsnämnden

fritidshemmet kvarstår? Här finns en potentiell risk till intressekonflikt angående barnets bästa, vilken betänkanudet har missat att ta ställning till i sitt resonemang kring hemkommunens skyldighet att erbjuda fritidshem som en följd av vårdnadshavarens önskemål.

7.3 Skolskjuts till och från fritidshemmet

Vi är i grunden positiva till förslaget, då tillgång till skolskjuts eller anpassning av skolskjuts är av vikt för att förslaget om allmänt fritidshem ska komma alla barn till rätt i praktiken, speciellt i kommunens små landsbygdsskolor. Vi ser dock en risk att en rätt till skolskjuts till och från fritidshemmet medför utökade kostnader, då rätten inte går att tillgodose med kommunens redan uppbyggda skolskjutsstruktur. I dagsläget ser vi att en sådan rätt skulle betyda en utökad skolskjutstrafik med en utökad kostnad, då de extra turer som en sådan rätt skulle betyda inte går att inrymma i de avtal som för nuläget finns. En sådan rätt är också svår att tillgodose genom användning av lokaltrafik, då det rör sig om små barn och kommunen inte har en tillräckligt utbyggd lokaltrafik på landsbygden som skulle kunna hjälpa till att täcka behovet. Vi vill betona att dessa aspekter bör tas i beaktning vid en utredning angående huruvida ett lagförslag om rätt till skolskjuts till och från fritidshemmet ska genomföras. Eventuella kostnadskalkyler här bör ta i särskild beaktning de förhållanden som finns i mindre kommuner med många skolor på landsbygden.

I Ronneby Kommun skulle det potentiellt också behövas en begränsning av tiderna för det allmänna fritidshemmet för att kunna anordna fritidshemmet för de barn som behöver skolskjuts, då tiderna för skolskjutseleverna skulle behöva samlas ihop för att kunna tillgodose behovet av skolskjuts. Detta riskerar att medföra att vitsen med det allmänna fritidshemmet och att fritidshemmet ska vara anpassat efter barnets behov något försvinner. Det kan också medföra långa skoldagar för vissa barn om de måste vara på fritidshemmet ett visst antal timmar för att få ihop logistiken med skolskjutsarna.

8.4 Förslag om ändamålsenliga lokaler

Här vill vi lyfta att tolkningsutrymmet vad gäller termen *ändamålsenlig* fortsatt är stort, och att ett införande av termen i skollag kan få stor påverkan på de av våra fritidshem som redan idag delar lokaler med skolan eller är trångbodda. Utredningen nämner att "lagändringen i egentlig mening inte kommer att medföra nya kostnader för kommunerna, då lokalerna ingår i den totala kostnadsersättningen" (SOU 2022:61, s 332). Detta stämmer för vissa av kommunens fritidshem som har tillgång till lämpliga lokaler. Det ökade antal elever i fritidshemmet som en allmän rätt till fritidshem innebär kommer dock för andra av våra fritidshem innebära ett behov av ny- eller tillbyggnation av lokaler för att kravet om ändamålsenlighet ska kunna

Utbildningsnämnden

uppfyllas. Vi ser att detta perspektiv saknas i den kostnadskalkyl som framtagits.

8.6 Förslag om stöd för en ändamålsenlig lokalanvändning

Vi vill här betona vikten av att förslaget stödmaterial tas fram i god tid innan förslaget om allmänt fritidshem träder i kraft, för att kravet om ändamålsenlighet ska kunna uppfyllas. Detta gäller inte bara stödmaterial kopplat till ändamålsenlig lokalanvändning, utan allt det stödmaterial som utredningen föreslår ska tas fram.

8.8 Förslag om ändring av förordningen om kvalitetshöjande åtgärder i förskolan

Statsbidrag riktat mot fritidshemmet är i grunden positivt, då det belyser och lyfter fritidshemmet. Vi vill här dock understryka den risk som nämns av betänkandet, att en sådan ändring skulle kunna leda till att mindre medel kommer förskolan till nytta. En allmän rätt till fritidshemmet medför som ovan nämnts potentiellt stora kostnader i Ronneby Kommun, varför risken är stor att kommunens förskolor skulle få mindre nytta av förslaget.

9.7 Utbildning på avancerad nivå

Det är positivt att lärosäten ska ges i uppdrag att planera och utveckla utbildningen av lärare i fritidshem på avancerad nivå. Detta belyser fritidshemmet och ger fritidshemmet en ökad status. I Ronneby Kommun finns dock personal inom fritidshemmet utan behörighet och utan utbildning. En satsning på utbildning på avancerad nivå bör också kompletteras med möjligheter för nuvarande personal utan utbildning att kompetensutveckla sig, för att på så sätt höja kvalitén på fritidshemmet genom den personal som redan finns tillgänglig.

Ärendet är omedelbart justerat.

Exp:

Kommunstyrelsen
Tobias Ekblad, Fch/Skolchef
Cornelia Norén, Processledare